

DOI 10.26565/2225-7756-2025-79-09
УДК 159.98

М.С. КРАПИВА (Марія Сергіївна Крапива)
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
викладач кафедри практичної психології
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м.Київ, Україна
E-mail: m.krapiwa@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0009-2218-9338>

А. Б. ПИСЬМЕННА (Аліна Борисівна Письменна)
Здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м.Київ, Україна
E-mail: pysmenna.al@gmail.com

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЦІННІСНОЇ СФЕРИ ТА АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У період юнацького віку, що вирізняється кризою ідентичності особистості, адиктивна поведінка може виступати інструментом для подолання психологічного дискомфорту та короткочасного відновлення психологічного благополуччя, попри можливі негативні наслідки для усіх компонентів здоров'я. Війна, соціально-економічна нестабільність спричиняють загострення вікових криз, саме тому юнаки є особливо чутливими до виникнення деструктивних форм поведінки, як способу повернення до психічного гомеостазу. В даній статті теоретично обґрунтовано та емпірично досліджено зв'язок схильності до адиктивних форм поведінки та ціннісної сферою особистості, відображено основні емпіричні результати дослідження та запропоновано психопрофілактичну тренінгову програму, метою якої є розвиток адаптаційних можливостей особистості з метою запобігання розвитку адиктивної поведінки в юнацькому віці. Використані методи психології включають емпіричні (тестування) та методи математичної статистики (описова статистика, кореляційний аналіз за критерієм Пірсона).

Ключові слова: адиктивна поведінка, вікова криза, юнацький вік, цінності, адаптація.

Вступ. Поняття адиктивної поведінки як психологічного феномену вивчали як закордонні дослідники (К. Янг, М. Гріффітс, Г. Шаффер, Г. Мате, Дж. Прохазка, Ч. Цзоу, П. Міллер, Е. Лі Торндайк, Р. Норвуд), так і вітчизняні вчені (Т. Чубіна, В. Пушкар, А. Мудрик, Я. Галич, В. Бабій).

Адиктивна поведінка, залежно від наукового трактування різними вченими, розглядається як задоволення нестримного бажання втечі від реальності з метою зниження рівня емоційного дистресу (Аркуша & Чернов, 2025), результат глибокого травмування в ранньому віці (Мате, 2022), вияв волі до задоволення та спосіб компенсації фрустрованої волі до віднайдення сенсів (Франкл, 2020), симптом психічної дезадаптації (Корнієнко & Косенко, 2021)

Ф. Амірова визначає п'ять груп чинників, що можуть спричинити схильність до залежностей: соціальні (сімейні сценарії, приналежність до групи ризику), психологічні (вроджені та індивідуальні риси, які пов'язані з тенденцією до залежностей), біологічні (фізико-біологічні особливості, пов'язані з адаптивністю особистості), культурні (рівень стигматизації людей із залежностями), економічні (зубожіння населення) (Амірова, 2025). Попри віднайдення вченими певних чинників виникнення адиктивної поведінки, актуальним залишається питання дослідження причин формування схильності до різних видів залежностей особистості.

З огляду на результати теоретичного огляду концепцій та підходів до вивчення явища адиктивної

поведінки, можемо дійти висновку, що адиктивна поведінка являє собою непереборне бажання до здійснення певної діяльності з метою задоволення пляхом відходу від реальності та може формуватися внаслідок психічної травми або інших чинників, серед яких соціокультурний, біологічний, екологічний та інші. Період юнацтва являє собою віковий етап розвитку особистості у межах від 17 до 21 років (Горбань, 2025). Згідно з нашою науковою позицією, юнаки перебувають у зоні ризику виникнення залежностей, оскільки юнацький вік характеризується постійним формуванням особистості та змінами у фізіологічній, психологічній, соціальній та когнітивній сферах, що можуть виступати причиною дистресу, зміною ціннісних орієнтирів, фрустрації, депресивних проявів тощо. Значне переважання інтенсивності впливу стресових факторів в юнацькому віці над адаптаційними можливостями особистості може стати причиною особистісної дезінтеграції, що може призвести до виникнення глибоких внутрішніх конфліктів та стати причиною погіршення злагодженості психічних процесів індивіда (Дметерко & Шайда, 2021). Також наслідком цього може стати деформація стилю життя, в основі якого лежить ціннісно-сміслова сфера (Царук, 2024).

Ціннісна сфера особистості формується саме в цей віковий період, оскільки планування діяльності відповідно до мети та задля реалізації цінностей стає однією із ключових потреб особистості в юнацькому

Як цитувати: Крапива, М. С., Письменна, А. Б. (2025). Взаємозв'язок ціннісної сфери та адиктивної поведінки в юнацькому віці. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*, 79, 65–70. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2025-79-09>

In cites: Krapiwa, M., Pysmenna, A. (2025). Interconnection of value sphere and addictive behavior in adolescence. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series Psychology*, 79, 65-70. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2025-79-09> (in Ukrainian)

© Крапива, М. С., Письменна, А. Б., 2025, CC BY 4.0 license

віці (Юміджон & Діллора, 2023). При цьому, індивідуальна аксіосфера часто занепадає на фоні розвитку соціальної, що пов'язано з потребою в соціалізації та пошуком соціальної підтримки, у зв'язку з психологічним дискомфортом, емоційним перенавантаженням та постійними загрозами, спричиненими війною (Нурматовіч, 2023).

Сильний занепад ціннісної сфери, або ж недостатня реалізація її структур може викликати в особистості відчуття провини або сорому, а також провокувати свідоме або несвідоме бажання самопокарання. В такому випадку адиктивні форми поведінки вважаються проявом несудіцалі самоушкоджуючої поведінки (Еланго, Шарма & Рупеш, 2025).

Підсумувавши всі отримані результати в процесі теоретичного аналізу, було сформовано гіпотезу про те, що адиктивна поведінка в юнацькому віці може бути пов'язана із несформованістю ціннісної сфери особистості, що й обумовлює актуальність дослідження психологічних особливостей адиктивної поведінки в юнаків.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості адиктивної поведінки в юнацькому віці.

Методи дослідження. Теоретичні методи нашого дослідження включають аналіз, синтез, порівняння, індукцію та дедукцію, що слугували інструментарієм для глибшого розуміння досліджуваної теми, ґрунтуючись на попередніх дослідженнях; розчленування складних психічних процесів, з метою акцентного та глибокого вивчення вузьких особливостей; прогнозування та формування гіпотези.

З метою емпіричного дослідження психологічних особливостей адиктивної поведінки в юнацькому віці нами було використано метод тестування, що був реалізований за допомогою такого психодіагностичного інструментарію: методика схильності до різних видів залежності (Г.Лозова); методика PVQ "Портрет цінностей" Ш. Шварца (в адаптації І. Семків); «Шкала задоволеності життям» Е. Дінера (в адаптації А. Стадніка та Ю. Мельника).

Методика схильності до різних видів залежності (Г.Лозова) – це опитувальник із 70 тверджень (з 5

варіантами відповідей), призначений для оцінки потенційної схильності та визначення групи ризику 13 специфічних адикцій (таких як алкогольна, ігрова, комп'ютерна, наркотична, трудова тощо) і загальної схильності, але не використовується для діагностики вже наявної залежності.

«Шкала задоволеності життям» Е.Дінера (в адаптації А. Стадніка та Ю. Мельника) – це опитувальник із 5 тверджень, що вимірює оцінку суб'єктивного благополуччя за 7-бальною шкалою згоди/незгоди.

Методика PVQ "Портрет цінностей" Ш. Шварца (в адаптації І. Семків), що базується на 40 описах людей, пропонує респонденту оцінити свою схожість із ними за 6-бальною шкалою (від "зовсім не така як я" до "дуже подібна"), щоб визначити ступінь вираженості 10 основних цінностей, класифікованих автором за мотивами, які спонукають до дій: конформізм, традиція, доброзичливість, універсалізм, самостійність, стимуляція, гедонізм, досягнення, влада та безпека.

Аналіз емпіричних даних був здійснений за допомогою методів математичної статистики, а саме: описової статистики та кореляційного аналізу за критерієм Пірсона. Задля описової статистики було використано табличний процесор Microsoft Office Excel, а для здійснення кореляційного аналізу за критерієм r-Пірсона – розрахунки проводилися за допомогою програмного забезпечення Statistical Package for the Social Sciences.

Вибірку склали 57 респондентів віком від 18 до 21 років (старший юнацький вік). Статевий розподіл респондентів демонструє значне переважання жінок: 67% були жіночої статі, а 33% – чоловічої. Дослідження проводилося на базі Київського столичного університету імені Бориса Грінченка серед студентів. Вибірка сформована методом стратифікації.

Результати дослідження. Згідно з результатами опитування за методикою схильності до різних видів залежності (Г.Лозова), що зображені на рисунку 1, можемо говорити про те, що значний відсоток респондентів демонструють схильність до виникнення комп'ютерної (58%), любовної (63%), харчової (75%) залежності, та залежності від здорового способу життя (72%) й залежності від міжстатевих стосунків (63%).

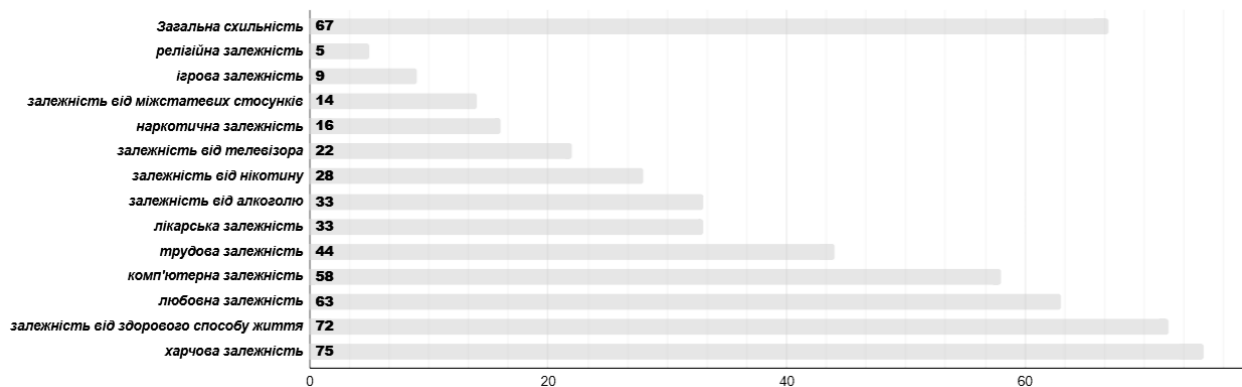

Рисунок 1. Вираженість схильності до кожної з видів залежностей у відсотках / The severity of susceptibility to each type of addiction in percentages

Поширеність комп'ютерної залежності може свідчити про прагнення молоді зменшення інтенсивності стресових чинників у реальному житті,

п шляхом занурення у віртуальний з метою зменшення інтенсивності стресових чинників у реальному житті. Тенденція до любовної залежності та залежності від

міжстатевих стосунків ймовірно пов'язана з потребами у підтримці, безпеці та опорі, які може задовольнити партнер, а також може бути способом задовольнити прагнення до перманентних інтенсивних емоційних переживань. Харчова залежність та залежність від здорового способу життя можуть мати тенденцію до поширення через доступність об'єкта залежності, а також виступати як ірраціональне переконання стосовно необхідності уникнення певних харчових продуктів. Загальну схильність до залежних форм поведінки демонструє 67% опитаних, що свідчить про недостатній рівень розвитку адаптаційних можливостей особистості, емоційну нестійкість, низьку стресостійкість та порушення саморегуляції.

Аналіз результатів емпіричного дослідження за методикою "Портрет цінностей" Ш. Шварца, зображений на Рисунку 2 (рисунок 2) показав, що найважливішими є цінності самостійність (20%), гедонізм (18%) та універсалізм (17%). Натомість найменш поширеними серед молоді є конформізм (3%), стимуляція (6%) та влада (7%). Цінність традиція не є пріоритетною для жодного з респондентів дослідження.

Інтерпретація статистичного аналізу за методикою "Портрет цінностей" Ш. Шварца (в адаптації І. Семків) дає нам можливість зробити такі висновки: в період юнацького віку найбільш притаманними для особистості виступають ті цінності, що пов'язані зі здоровим егоїзмом, індивідуалізацією, досягненнями, задоволенням від життя та рівністю прав для кожного.

Рисунок 2. Пріоритетні цінності / Priority values

Водночас цінності які вимагають певного підпорядкування ustalеним нормам не є важливими, що на нашу думку свідчить про те, що молодь, яка проживає життя в період постійних трансформацій та процесів глобалізації сучасного світу, економічних і культурних змін, не віддає перевагу традиційним орієнтирам в побудові свого світогляду.

Щодо результатів дослідження задоволеності життям за опитувальником «Шкала задоволеності життям» Е.Дінера (в адаптації А. Стадніка та Ю. Мельника) можемо говорити про те, що загалом лише 3% юнаків вкрай незадоволені життям, що може свідчити про загострене сприйняття негативних аспектів власного життя, відчуттям безнадійності та високий рівень стресу; 11% респондентів не задоволені життям, що може вказувати на незадоволеність більшістю сфер життя,

переважанням негативних емоцій, внутрішні конфлікти або ж нереалізованість бажань та незадоволеність потреб; 26% опитаних дещо незадоволені та 40% дещо задоволені, що свідчить про амбівалентність почуттів та балансування між позитивними та негативними емоціями, також можуть певні коливання самооцінки та нестабільність емоційного стану; 18% задоволені життям, що може свідчити про те, що цим особистостям притаманне акцентування на позитивних аспектах та загальне задоволення власним життям і вони, ймовірно, мають певний рівень емоційної стійкості, що дозволяє їм ефективно долати труднощі та зберігати оптимістичний погляд на майбутнє; 2% дуже задоволені життям, що свідчить про абсолютну задоволеність всіма сферами життя, наявність достатньої кількості внутрішніх ресурсів для подолання всіх наявних труднощів, позитивне мислення, самореалізацію та гармонійне поєднання особистісних потреб із можливостями їх реалізації. Проаналізувавши отриману діаграму, можна зробити висновок, що переважна більшість опитаних схиляється до позитивної або помірної суб'єктивної оцінки задоволеності власним життям, тоді як близько 40% висловлюють певну незадоволеність власним життям.

Такі результати з одного боку можуть бути пов'язаними з тенденцією до саморозвитку, самореалізації та самостійності й відповідальності за власне життя, тоді як з іншого боку вони можуть зумовлюватися тим, що часто молодь ставить перед собою надмірно високий рівень домагань, який потребує більше часу та ресурсів, ніж той, що може бути наявним в особистості.

Для віднайдення взаємозв'язку між цінностями та схильністю до залежностей використано кореляційний аналіз за критерієм Пірсона, який дозволив виміряти лінійну кореляцію між двома наборами даних. Результати кореляційного аналізу відображено за допомогою двох кореляційних плеяд, що зображені на рисунку 3. та рисунку 4.

Рисунок 3. Кореляційна плеяда зв'язків між цінностями та залежностями. Частина 1 / A correlational constellation of relationships between values and addiction. Part 1.

Отже, на кореляційній плеяді, згідно Рисунку 4, відображено кореляційні зв'язки залежностей з такими цінностями як досягнення, безпека, самостійність й традиція.

Між цінністю самостійність і залежністю від здорового способу життя віднайдено помірний прямий зв'язок ($r=0,34$; $p<0,001$), що може пояснюватися тим, що наявність тенденції до ідеалізованих фізичних форм може виступати сферою, на яку особистість здатна впливати та контролювати, що є важливим в контексті цінності самостійність.

Рисунок 4. Кореляційна плеяда зв'язків між цінностями та залежностями. Частина 2 / A correlational constellation of relationships between values and addiction. Part 2.

Залежність від здорового способу життя також має зв'язок із цінністю безпека ($r=0,3$; $p<0,001$), як і трудова залежність ($r=0,4$; $p<0,001$). Ймовірно, наполеглива праця, а також впровадження правил здорового способу життя виступають інструментом для подальшого закриття базової потреби у безпеці в період юнацького віку. Також віднайдено зв'язок між трудоголізмом та цінністю досягнення ($r=0,35$; $p<0,001$), що, ймовірно, зумовлене важливістю соціального схвалення та визнання у формуванні самоцінності юнаків, яке можна здобути досягнувши успіхів у професійній діяльності, що потребує тривалої наполегливої праці.

Цінність традиція прямо пов'язана із трудовою ($r=0,34$; $p<0,001$), любовною ($r=0,34$; $p<0,001$) та релігійною залежностями ($r=0,44$; $p<0,001$). Важливо звернути увагу на те, що цінність традиція здебільшого має зв'язок з соціально схвалюваними залежностями. Оскільки соціально схвалювані залежності є досить поширеними серед суспільства та здебільшого не зазнають критики, припускаємо, що тенденції до їх розвитку можуть бути виховані у юнаків старшим поколінням в родині.

На Рисунку 4 відображено кореляційні зв'язки між залежностями та цінностями універсалізм, стимуляція гедонізм та влада.

Єдиний обернений зв'язок віднайдено між цінністю універсалізм та залежністю від алкоголю ($r=-0,31$; $p<0,001$). Можливо, це пов'язано з тим, що прогресивні погляди особистості в період юнацького віку дозволяють задовольнити власні потреби або ж відновити психологічний комфорт такими способами, що не передбачають вживання алкоголю. Тобто прояви ціннісної орієнтації на універсалізм знижують вірогідність формування алкогольної залежності в юнацькому віці.

Цінність стимуляція має зв'язок з ігровою ($r=0,32$; $p<0,001$) та алкогольною ($r=0,38$; $p<0,001$)

залежностями. Ймовірно, алкоголь слугує катализатором для отримання нових вражень в юнацькому віці, а у випадку з відеоіграми, стимуляція може слугувати мотивацією до успіху або можливість для самореалізації, віднайдення власної ідентичності у віртуальному світі, замість реального.

Цінність гедонізм має зв'язок із харчовою ($r=0,34$; $p<0,001$), ігровою ($r=0,32$; $p<0,001$) та алкогольною ($r=0,32$; $p<0,001$) залежностями. Тож, можемо зробити висновок, що вказана цінність пов'язана із тими залежностями, які миттєво задовольняють потребу в насолоді та задоволенні, оскільки стимуляція смакових рецепторів, розслаблення шляхом вживання алкоголю та переживання успіху під час проходження квестів або виграшів у азартних іграх не призводить до виснаження, а слугує швидким способом отримання позитивних емоцій.

Цінність влада пов'язана з ніотиною ($r=0,4$; $p<0,001$) та алкогольною ($r=0,36$; $p<0,001$) залежностями. Особистості, провідною цінністю яких виступає влада, прагнуть зайняти лідерську позицію в колективі та встановити контроль у соціумі, що може реалізовуватися шляхом демонстрації зухвалої та провокативної поведінки, якою і може виступати вживання алкоголю та тютюнопаління.

Окрім цього, цінність влада має зв'язок із загальною схильністю до залежної поведінки ($r=0,36$; $p<0,001$). Ймовірно, тим особам, основною ціннісною орієнтацією яких виступає влада, притаманні хронічний стрес та психологічний дискомфорт, які можуть бути наслідком перфекціонізму, високого рівня домагань та постійної конкуренції. У період юнацтва особи також можуть ще не досягти усіх своїх цілей, що може призводити до фрустрації, що супроводжується негативними емоціями та сильним стресом. Залежності в такому випадку стають доступним і швидким способом саморегуляції, заспокоєння та відновлення внутрішньої рівноваги.

Отже, результати кореляційного аналізу підтверджують наявність взаємозв'язку між ціннісною сферою особистості та розвитком залежної поведінки. Наявність статистично значущих зв'язків між елементами ціннісної сфери та схильністю до адиктивних форм поведінки може говорити не лише те, що аксіосфера пов'язана із проявами залежної поведінки, а й те, що вона виступає одним із головних чинників її попередження, оскільки розвиток цінностей в юнацькому віці може сприяти формуванню більш адаптивних механізмів саморегуляції.

Дискусія. Отже, зв'язок між ціннісною сферою особистості та залежною поведінкою, підтверджений кореляційним аналізом, є статистично значущим, що вказує не лише на їхню асоціацію, а й на потенційно ключову превентивну роль цінностей. Розвиток і зміцнення аксіосфери у юнацькому віці слід розглядати як потужний внутрішній ресурс, оскільки чітко сформована ціннісна ієрархія сприяє формуванню зрілих і адаптивних механізмів саморегуляції, які, своєю чергою, слугують надійним щитом, що проактивно зменшує схильність особистості до дезадаптивних, залежних форм поведінки. Окрім вище зазначеного, адаптаційні можливості особистості виступають

активаторами захисних механізмів психіки та належать до інтраперсональних чинників формування долаючої поведінки (Крапива, 2025). Проведення дослідження в умовах війни, соціально-економічної нестабільності, політичних конфліктів дозволяє припустити, що ціннісна сфера особистості має потенціал виступати потужним внутрішнім ресурсом задля запобігання стресу та його можливих наслідків, якою може бути адиктивна поведінка.

На нашу думку, найбільш доцільним використанням даного дослідження буде розробка тренінгових програм, або ж просвітницьких матеріалів з метою формування цінностей, емоційне, психологічне й соціальне зростання особистостей, що дозволить створити потужний фундамент для людини, оскільки взаємодія різних індивідуальних особливостей та особистісних якостей і їх взаємопідсилення слугуватиме інструментом для оптимізації адаптивних можливостей особистості, мінімізуючи ризик розвитку залежностей, що і є перспективою наших подальших досліджень.

Висновки. Адиктивна поведінка являє собою складний психологічний феномен, який характеризується постійним бажанням вживати психоактивні речовини або здійснювати специфічні дії та слугує засобом збереження, або відновлення емоційної рівноваги. Особистість юнацького віку потребує особливої уваги фахівців, що займаються профілактикою адиктивної поведінки, оскільки переживання вікової кризи, яка може загострюватися в умовах війни та соціально-економічної нестабільності стає причиною хронічного стресу, фрустрації, негативних емоцій тощо. Результати емпіричного дослідження підтверджують взаємозв'язок між схильністю до адиктивної поведінки та ціннісно-смісловою сферою особистості. Віднайдений кореляційний зв'язок між аксіосферою та тенденцією до залежної поведінки дає нам змогу звузити напрямки психопрофілактики, наголошуючи на розвитку ціннісної сфери та підвищенні емоційної зрілості особистості, як способу підвищення адаптаційних можливостей з метою запобігання схильності до адиктивної поведінки в юнацькому віці.

M. KRAPYVA (Mariia Krapyva)

*A graduate of the third (educational and scientific) level of higher education,
Lecturer of the Department of Practical Psychology
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
st. Bulvarno-Kudryavska, 18/2, Kyiv, Ukraine
E-mail: m.kravyva@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0009-2218-9338>*

A. PYSMENNA (Alina Pysmenna)

*student of the Faculty of Psychology, Social Work and Special Education
Boris Grinchenko Kyiv Metropolitan University
st. Bulvarno-Kudryavska, 18/2, Kyiv, Ukraine
E-mail: pysmenna.al@gmail.com*

Список використаних джерел

- Аркуша Л., Чернов О. Адиктивна поведінка та її вплив на кримінальну активність. *Юридичний вісник*, 2025. №2. С.28-39. <https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2025.3>
- Дметерко Н. В., Шайда О. Г. Глибине пізнання особистісної проблеми як умова самоорганізації рефлексивного мислення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, 2021. (4), С. 93-96. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.4.18>
- Корнієнко В. В., Косенко М. Ю. Залежна поведінка як один з проявів психічної дезадаптації у юнацькому віці. *«Молодий вчений»*, 2021. № 2 (90). С. 52-57. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-2-90-10>
- Крапива М. С. Теоретична модель долаючої поведінки цивільного населення в умовах воєнного стану. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія»*, 2025. (78). С. 19-24. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2025-78-03>
- Горбань Г. О. Вікова психологія: періодизація вікового розвитку: навчально-наочний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Психологія» освітньо-професійної програми «Психологія», Запоріжжя : ЗНУ, 2025. 45 с. <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/25036>
- Франка В. Людина в пошуку справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 160 с.
- Царук І. В. Самовизначення в динамічних характеристиках життя. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія»*. 2024. (76). С.12-20. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2024-76-02>
- Elango S.C., Sharma E., Roopesh B.N. Impulsive-addictive-compulsive Types of Non-suicidal Self-injury: A Case Series. *Indian Journal of Psychological Medicine*. 2025;0(0). <https://doi.org/10.1177/02537176241300760>
- Mate, G. Beyond the medical model: Addiction as a response to trauma and stress. In *Evaluating the brain disease model of addiction*. Routledge, 2022. P. 431-443. <https://doi.org/10.4324/9781003032762-42>
- Nurmatovich, A. Z. Exploring cultural values: an axiological study of Western and Eastern narratives. *Open Access Repository*, 2023. №4(3). P. 1152-1155. <https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/3587>
- Umidjon, Y., & Dilyora, A. Factors influencing the formation of deviant behavior in adolescence. *Conferencea*, 2023. P. 89-93. <https://conferencea.org/index.php/conferences/article/view/220>

INTERCONNECTION OF VALUE SPHERE AND ADDICTIVE BEHAVIOR IN ADOLESCENCE

In the period of adolescence, characterized by an identity crisis and an active search for own "I," addictive behavior can act as a kind of temporary way to overcome internal tension, reduce emotional discomfort and restore a subjective sense of well-being, despite possible negative consequences for the physical, mental, social and spiritual health of an individual. In conditions of war conflict, unstable socio-economic situation and general decrease in the sense of security, age-related crises are especially aggravated, which increases the risks of the formation of destructive strategies of behavior among young people. Young men, due to an insufficiently formed value system, immature mechanisms of self-regulation and increased emotional vulnerability, are more inclined to use addictive models as means of achieving internal

balance. In the proposed article, a theoretical analysis of addictive behavior formation problem in adolescence is carried out; attention is focused on the relationship between the value sphere of an individual and the tendency to dependent forms of response. The results of an empirical study confirming the existence of a statistically significant relationship between individual value orientations and the level of risk to develop addictive behavior are presented. On the basis of the obtained results, the need to develop and implement targeted psychoprophylactic measures is substantiated. The article offers an author's training program aimed at developing adaptation resources of young men, increasing awareness of their own life priorities and the formation of constructive ways to overcome stressful situations. The implementation of such programs has a preventive effect and can significantly reduce the level of addictive behavior among young people in the conditions of modern social challenges. The psychological methods used include empirical (questionnaires) and mathematical statistics methods (descriptive statistics, Pearson's correlation analysis).

Keywords: addiction, age crisis, adolescence, values, adaptation.

References

- Arkusha, L., Chernov, O. (2025). Addictive behaviour and its impact on criminal activity. *Yurydychnyy visnyk*, (2), 28-39. <https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2025.3> [in Ukrainian]
- Dmeterko, N. V., Shajda, O. H. (2021). Deep knowledge of a personal problem as a condition for self-organization of reflexive thinking. *Naukovyj visnyk Uzhhorodskoho natsional'nogo universytetu. Seriya: Psykholohiia*, (4), 93-96. <https://doi.org/10.32782/psyvisnyk/2021.4.18> [in Ukrainian]
- Frankl, V. (2020). *Man's Search for Meaning: The classic tribute to hope from the Holocaust*. Knyzhkovyj Klub «Klub Simejnoho Dozwillia». [In Ukrainian].
- Horban, H. (2025). Age psychology: periodization of age development: educational and visual aid for students pursuing a bachelor's degree in psychology in the educational and professional program "Psychology." Zaporizhzhia: ZNU. <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/25036>
- Kornienko, V. V., Kosenko, M. Yu. (2021). Dependent behavior as one of the manifestations of mental maladaptation in adolescence. *Molody vcheny*, 2 (90), 52-57. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-2-90-10> [in Ukrainian]
- Krapyva, M. (2025). Theoretical Model of Coping Behavior of Civilians in War Conditions. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series Psychology*, (78), 19-24. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2025-78-03> [in Ukrainian]
- Tsaruk, I. (2024). Self-determination in the life dynamic characteristics. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series Psychology*, (76), 12-20. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2024-76-02> [in Ukrainian]
- Elango, S.C., Sharma, E., Roopesh, B.N. (2025). Impulsive-addictive-compulsive Types of Non-suicidal Self-injury: A Case Series. *Indian Journal of Psychological Medicine*. 2025;0(0). <https://doi.org/10.1177/02537176241300760>
- Mate, G. (2022). Beyond the medical model: Addiction as a response to trauma and stress. *Evaluating the brain disease model of addiction*. Routledge. 431-443. <https://doi.org/10.4324/9781003032762-42>
- Nurmatovich, A. Z. (2023). Exploring cultural values: an axiological study of Western and Eastern narratives. *Open Access Repository*, 4(3), 1152-1155. <https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/3587>
- Umidjon, Y., & Dilyora, A. (2023) Factors influencing the formation of deviant behavior in adolescence. *Conferencea*, 89-93. <https://conferencea.org/index.php/conferences/article/view/220>

Конфлікт інтересів: автори заявляють про відсутність професійного або інституційного конфлікту інтересів».

Conflict of Interest: The authors declare that there is no professional or institutional conflict of interest.

Стаття надійшла до редакції 8.09.2025 (The article was received by the editors 8.09.2025)

Стаття рекомендована до друку 14.12.2025 (The article is recommended for printing 14.12.2025)

Опублікована 30.12.2025 (Published 30.12.2025)
